

ляє про незацікавленість у цих областях. 4. Цей протокол зберігатиметься обома сторонами в суворій таємниці.

17.09.1939 СРСР напав на Польщу. 21 вересня радянські й німецькі представники підписали формальний договір про координацію військових дій у Польщі. Через одинадцять днів після вторгнення СРСР до Польщі до секретного протоколу було внесено зміни договором про дружбу й кордони між СРСР та Німеччиною: Німеччині передано більшу частину Польщі, а Литва перейшла у сферу впливу СРСР. 8 жовтня 1939 р. узгоджено новий договір між Німеччиною та СРСР. Естонія, Латвія й Литва були змушені підписати Пакт про оборону та взаємну допомогу, який дозволяв розміщення радянських військ на їхній території. Цей договір став однією з причин, які призвели до початку війни, дали можливість Німеччині витримати торговельну блокаду з боку Великої Британії.

Брик Н.
НУЦЗУ

ЖИТТЯ ОСТАРБАЙТЕРІВ 1941–1942 рр.

Понад 60 років тому в Європі закінчилася Друга світова війна, у якій знищили один із найжорстокіших тоталітарних режимів ХХ ст. – німецький націонал-соціалізм. І хоча сплигло багато часу, про ті події пам'ятає кожна мисляча людина, оскільки Друга світова війна не мала аналогів серед інших конфліктів в історії та залишила свій відбиток на геополітичній карті світу й на долях майже всіх людей, які мешкали в країнах – учасниках воєнних дій.

Актуальність теми зумовлено тим, що однією з найстрашніших трагедій Другої світової війни була доля радянських громадян, яких вивезли на роботи до Німеччини або які потрапили до концентраційних таборів. Використання іноземців в економіці Третього Райху було однією з найбільших суперечностей нацистської ідеології та практики під час війни. Особливо це стосувалося робітників зі Сходу – остарбайтерів, яких згідно з націонал-соціалістичною ідеологією вважали недолюдками. Про їх трагічну долю О. Довженко 26 листопада 1945 р. у своєму щоденнику писав: «Німці пограбували нас найлютішим чином: вони забрали до Німеччини наших дітей, велику кількість підлітків років по 12–13 вивезено для оні-

мечування й праці. <...> Фашисти завдали нашому нещасному народові тяжких ран <...> на майбутнє, і ми довго це відчуватимемо» .

Під час Другої світової війни на економіку нацистської Німеччини працювали мільйони іноземців. Для остарбайтерів було встановлено найгірші умови життя порівняно з іншими примусовими робітниками Європи. Радянські цивільні люди працювали у промисловості, сільському й домашньому господарствах Німеччини та були обмежені у праві щодо пересування; харчування, умови праці й медичного обслуговування були незадовільними та ставили людину на межу виживання. Із самого початку наших співвітчизників розглядали як військовополонених і лише під тиском міністерства озброєнь і боєприпасів прирівняли до цивільних. Остарбайтери не мали права без дозволу покидати трудові табори, знімати принизливий знак «Ост» тощо.

У Райху діяли організації, які намагалися полегшити тяжку долю остарбайтерів. Серед них було Українське національне об'єднання (УНО), яке опікувалося працівниками з Галичини й намагалося поширити свій вплив на них. Німецька влада дозволила УНО тільки проводити концерти бандуристів для українських остарбайтерів. Позитивною для наших співвітчизників була діяльність Власівського руху: саме за сприяння генерала А. Власова остарбайтерів у січні 1945 року прирівняли до робітників із країн Західної Європи.

Незважаючи на погане харчування й недостатню медичну опіку, остарбайтери показали добрі результати роботи в той час, як радянські цивільні працівники знаходили час на дозвілля, яке складалося з читання книжок, газет і навіть іноді – із відвідування кінотеатрів.

Ясногор В.
НМетАУ

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СТАЛІНГРАДСЬКОЇ БИТВИ (до 70-річчя битви на Волзі)

Сталінградську битву, яка відбулася з 17.07.1942 по 02.02.1943, пов'язують із початком корінного перелому у Великій Вітчизняній і Другій світовій війнах. Воєнні історики поділяють цей період на такі етапи: облога Сталінграда, бойові дії в місті та контрнаступ Червоної Армії.